

Туристичний маршрут «7 вершин та 3 озера»

<https://doi.org/10.17721/2786-4561.2025.6.2.-10/15>

Підберезна В. Д., Школенко Н. В., Гринюк О. Ю.

Надішла: 19 жовтня 2025 року

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна, pidbereznava@gmail.com

Прийнята: 5 листопада 2025 року

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку рекреаційного потенціалу Навчально-наукової бази «Ясіня» географічного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Здійснено ретроспективний огляд історії становлення бази: від лісництва «Апшинець» початку ХХ століття до сучасного навчального центру. На основі архівних матеріалів, відкритих джерел та власних польових досліджень охарактеризовано природно-географічні умови Ясінянської територіальної громади, зокрема особливості рельєфу, клімату, гідрографії та біорізноманіття, що є основою для розвитку туризму. Особливу увагу приділено практичному аспекту використання рекреаційних ресурсів регіону. Детально описано та проаналізовано складний одноденний туристичний маршрут «7 вершин та 3 озера», що охоплює ключові об'єкти Свидовецького масиву (г. Ворожеска, г. Герешаска, високогірні озера тощо). Обґрунтовано доцільність трансформації бази з виключно освітнього осередку для студентських практик у повноцінний центр активної рекреації, екологічного та пізнавального туризму, доступний для широкого кола відвідувачів.

Ключові слова: Навчально-наукова база «Ясіня», Свидовецький масив, активний туризм, туристичні маршрути.

Tourist route «7 peaks 3 lakes»

Pidberezna V., Shkolenko N., Gryniuk O.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,
pidbereznava@gmail.com

Abstract. The article analyzes the current state and prospects for the development of the recreational potential of the Educational and Scientific Base «Yasynia» of the Faculty of Geography at Taras Shevchenko National University of Kyiv. A retrospective overview of the base's history is presented – from the «Apshynets» forestry of the early 20th century to the modern educational center. Based on archival materials, open sources, and field research, the article characterizes the natural and geographical conditions of the Yasynia territorial community, including the features of relief, climate, hydrography, and biodiversity, which serve as a foundation for tourism development. Particular attention is paid to the practical aspects of using the region's recreational resources. The article provides a detailed description and analysis of the challenging one-day tourist route «Seven Peaks and Three Lakes», which covers key sites of the Svydovets Range (Mount Vorozheska, Mount Hereshaska, high-mountain lakes, etc.). The expediency of transforming the base from an exclusively educational site for student field practice into a full-fledged center for active recreation, ecological, and educational tourism accessible to a wide range of visitors is substantiated.

Keywords: Educational and Scientific Base «Yasynia», Svydovets Range, active tourism, tourist routes.

Вступ. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, один із флагманів української вищої освіти, що забезпечує поєднання фундаментальних знань та прикладних досліджень, наприклад географічної оболонки. Одним з таких прикладів є географічний факультет, до складу якого входять Богуславський гідрологічний стаціонар, Навчально-наукова база практик «Жуків Хутір» та навчально-наукова база «Ясіня». Дуже важливе значення у системі професійної підготовки відіграє саме ННБ «Ясіня», розташована між Свидівцем та Горганями (Братківським хребтом), в долині річки Чорна Тиса поблизу с. Чорна

Тиса (Ясінянська територіальна громада, Закарпатська область). Цей стаціонар слугує навчальним полігоном для проведення комплексних рекреаційно-туристичних, ландшафтних та етнографічних досліджень побуту та культури гуцулів для студентів географічного факультету.

Водночас, актуальним напрямом розвитку бази є розширення її функцій та трансформація у повноцінний рекреаційний пункт, що виходить за межі виключно освітньої діяльності. Унікальне високогірне розташування, наявність історико-культурних атракцій початку ХХ ст. та значний природно-ресурсний потенціал створюють об'єктивні передумови для становлення бази як осередку активних видів рекреаційно-туристичної діяльності та розвитку пізнавального туризму.

Дослідженням гірській системі Українських Карпат присвячено значну кількість робіт. Протягом останніх 5 років, можна виділити декілька, які розкривали саме питання дослідження природного та реакційного потенціалу саме району розташування ННБ «Ясіня». Так, *Т. Купач (Купач, 2025)* розглянула методичні аспекти організації навчальної фахово-орієнтованої практики на базі «Ясіня» для студентів географічного факультету, *У. Шинкаренко та ін. (Шинкаренко ..., 2020)* – організацію навчального дводенного маршруту на Свидівецький масив, *С. Запотоцький та ін. (Запотоцький ..., 2015)* розглянули природний та соціально-економічний потенціал Рахівщини.

Отже, **метою** даного дослідження є аналіз рекреаційного потенціалу Навчально-наукової бази «Ясіня» географічного факультету КНУ як осередку для розвитку активної рекреаційної діяльності. Для досягнення мети дослідження було здійснено аналіз території Ясінянської ОТГ з урахуванням історичного розвитку бази, опрацьовано відкриті джерела, визначено ключові компоненти рекреаційного потенціалу.

Дослідження проведено на основі відкритих джерел інформації, наукових публікацій, архівних матеріалів та польових спостережень – використано інформацію з офіційного сайту Географічного факультету КНУ, а також звіти навчальних практик студентів 2 курсу географічного факультету тощо.

Результати та їх аналіз. Історичний розвиток ННБ «Ясіня» ілюструє процес зміни функціонального використання інфраструктурних об'єктів Карпатського регіону з виробничо-господарського на науково-рекреаційний. Ретроспективний аналіз свідчить, що будівля бази датується початком ХХ століття. У період 1918–1945 років об'єкт функціонував як державна лісничівка «Апшинець», перебуваючи у підпорядкуванні відповідних відомств Чехословаччини та Угорщини.

Документальним підтвердженням цього періоду виступають архівні іконографічні матеріали (листівки), на яких зафіксовано розташування та екстер'єр будівлі (рис. 1). Лісничівка виконувала роль адміністративного центру управління лісовим господарством, забезпечуючи контроль за лісозаготівлею та природокористуванням в умовах інтенсифікації господарської діяльності міжвоєнного періоду. Про розвиток супутньої інфраструктури свідчать збережені фрагменти брукованої дороги австрійського періоду, що пролягає безпосередньо біля об'єкта. Архітектурно-планувальні рішення споруди, які частково збереглися донині, характеризуються адаптацією до кліматичних умов високогір'я (масивні дерев'яні конструкції) та наявністю елементів регіонального народного зодчества.

Після завершення Другої світової війни, у 1948 році, база зазнала кардинальних змін. Розпочинає діяльність навчально-науковий центр, який тривав до 1993 року. Це був етап інтенсивних польових досліджень, зафіксованих у численних архівних матеріалах. Викладачі та студенти проводили геолого-геоморфологічні практики, вивчаючи тектонічні рухи Карпатської гірської системи, динаміку ерозійних процесів на схилах та формування долин річок. Геоботанічні спостереження фокусувалися на висотній поясності рослинності – від букових пралісів до субальпійських луків, – закладаючи фундамент для сучасних екологічних досліджень.

Рис. 1. «База 1994р» [Лофердюк І., 1994]

Ці експедиції не обмежувалися наукою: дослідники активно інтегрувалися в гуцульське життя, співпрацюючи з місцевими пастухами на полонинах, збираючи фольклорні матеріали та документуючи традиційні форми господарювання, як-от відгінне вівчарство.

Архіви містять десятки звітів про такі практики, де описуються не лише наукові відкриття, а й культурні обміни – наприклад, спільні вечори з коломийками чи майстер-класи з сироваріння. Цей культурно-науковий «міст» робить базу унікальним об'єктом, де історія науки переплітається з етнографією, і сьогодні це може бути використано для рекреаційних цілей.

Передача бази Київському національному університету в 1993 році започаткувала новий етап, де акцент, через навчальні практики, які проводили студенти географічного та історичного факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, змістився на національні особливості Карпат – від вивчення біорізноманіття до аналізу рекреаційного потенціалу. Сьогодні її історичне минуле – від скромної лісничівки до наукової станції – може бути трансформоване в рекреаційний ресурс, роблячи базу чудовим місцем для тематичного відпочинку (рис. 2) (Купач Т.Г., 2024)

Ясінянська територіальна громада, де розташована база «Ясіня», є прикладом високогірного регіону Українських Карпат, займаючи площу 533 км² у межах Рахівського району Закарпатської області. Вона розміщена в помірно-континентальній кліматичній зоні з

вираженою висотною поясною, що притаманно для середньогірських ландшафтів.

Рис. 2. «База 2025р» [авторське фото, 2025]

Рельєф – складна орографічна будова з абсолютними висотами від 800 м до понад 1300 м та лінійним простяганням хребтів, сформованих тектонічними рухами Карпатської гірської системи. Регіон займає проміжне положення між основними хребтами Чорногора, Свидовець та долинними системами. Належність до адміністративної структури Рахівського району забезпечує координацію природокористування з урахуванням природоохоронних норм, що сприяють сталому туризму та роблять базу ідеальним стартом для рекреації.

Клімат регіону зумовлений орографічними особливостями. Високігірні масиви (1200–1300 м) на півночі створюють мікроклімат із прохолодним літом, сприятливим для кемпінгу, та стабільним сніговим покривом узимку, придатним для зимових видів відпочинку. Передгір'я на сході забезпечують біологічну зону, привабливу для зоологічних досліджень. Вторинні вододіли на заході розмежовують річкові басейни, а південні долини підтримують агрокультурну діяльність. Гідрологічний зв'язок із басейном Тиси сприяє переносу морських повітряних мас, формуючи сприятливі умови для оздоровчого туризму.

Природне середовище – різноманітність ландшафтів під орографічним впливом: домінуючі гірські лісові комплекси (букові, букво-ялицеві, ялицево-смерекові на 800-1000 м), субальпійські луки (>1000-1100 м) з високогірною флорою, середньогірний пояс (900-1000 м)

з максимальним біорізноманіттям та продуктивними деревостанами, передгір'я (800-900 м) з антропогенними перетвореннями (С. П. Запотоцький, Ю. С. Брайчевський, О. О. Галаган та ін.; за ред. Я. Б. Олійника, 2015) Гідрографія – деревоподібна мережа з асиметричними схилами, швидкими потоками, паводковим режимом та V-подібними долинами з терасами. Ґрунти переважають гірсько-лісові буроземи, дернові, кам'яністі, схильні до ерозії.

Транспортна інфраструктура Карпатського регіону характеризується низьким рівнем розвитку, що зумовлено обмеженою мережею автомобільних доріг, наявністю складних серпантинних шляхів із частковим щебеневим покриттям та сезонною доступністю лісових маршрутів. Віддаленість залізничних вузлів і аеропортів додатково ускладнює логістичну доступність. Ці особливості, сприяють розвитку пішохідних маршрутів, які оптимізують рекреаційний потенціал регіону.

Природно-ресурсний потенціал бази «Ясіня» – основа для рекреації поза практиками. Геоморфологія з хребтами для активного туризму (походи, альпінізм, лижі), клімат для оздоровлення (прохолодне літо від спеки, чисте повітря), гідрологія (Чорна Тиса для рафтингу, джерела для бальнеології, водоспади як атракції), біогеографія (праліси ЮНЕСКО, луки для трекінгу). База може стати центром «зелених» програм з моніторингом, де гості беруть участь у спостереженнях, перетворюючи відпочинок на екологічну пригоду для всіх, а не лише студентів.

Господарство територіальної громади – багатогранне, з акцентом на туризм (60% ВВП) з центром на курорті Драгобрат. Також господарство представлене традиційним сільським господарством (вівчарство, виробництво бринзи як нематеріальної спадщини), лісозаготівлею (70% лісів: смерека, бук, ялиця; планові рубки, деревообробка пиломатеріалів, меблів) та Легка промисловість – харчова (сири, крафт), будівельна, ремісничка (різьблення, ткацтво). Транспорт – автомобільний та залізничний, з викликами гірських доріг. Традиції: полонинське скотарство (відгін худоби, сироваріння), домашні промисли (гончарство, ковальство), збір грибів/ягід тощо (Ясінянська селищна рада., 2024).

Ясінянська громада вирізняється багатими природними ресурсами, зокрема лісами та полонинами, які формують основу для екотуризму, підкріпленого статусом біосферного заповідника. Культурна автентичність, що ґрунтується на гуцульській спадщині, сприяє зростанню туристичного потоку. Проведення фестивалів, таких як «Гуцульська бринза», та підтримка грантових програм («Карпатський розвиток») посилюють рекреаційний потенціал (Купрі'ян В., 2024). Складний рельєф регіону зумовлює сезонне безробіття, ускладнену транспортну доступність і залежність економіки від туризму. Громада, що охоплює сім населених пунктів із центром у селищі Ясіня, є типовим осередком гуцульської культурної спадщини. Історичні витоки регіону сягають 1657 р. (перші згадки про Чорну Тису як присілок), а промисловий розвиток у XX ст. пов'язаний із діяльністю лісокомбінатів та місцевих фабрик. Архітектурна спадщина представлена церквою Вознесіння Господнього (включена до Списку Світової спадщини ЮНЕСКО) у гуцульському стилі, а також музеями: історико-краєзнавчим у Ясіні з колекцією гуцульських артефактів, етнографічним у Квасах, присвяченому пивоварінню, та садибою в Чорній Тисі (Троханчук О., 2021).

Культурний ландшафт формується поєднанням природного середовища (ліси, полонини, терасовані поля) та традиційних елементів (каплиці, придорожні хрести, присілки). Етнографічна цінність регіону підкріплена фольклором (колядки, коломийки, інструментальна музика з трембітою та цимбалами), танцями (аркан, гуцулка), обрядами (різдвяний вертеп, купальські вогнища, великодні писанки, проводи на полонину) та ремеслами (ткацтво ліжників із традиційними орнаментами, різьблення посуду та меблів). Гуцульський традиційний одяг включає чоловічі елементи (кептар, гуня, крисаня) та жіночі (запаски, намисто). Топоніми, такі як «перій» (Бегенська, Довжана), відображають локальну географічну ідентичність. Рекреаційні атракції охоплюють музеї, церкву Вознесіння, історичний цвинтар, гірський курорт Драгобрат (висота 1300–1700 м, придатний для лижного

спорту та пішохідного туризму).

Таким чином, база «Ясиня» розташована в етнографічній місцевості – Гуцульщина, та в досить близькій доступності знаходяться такі гірські масиви як Братківський хребет, Свидовецький масив (хр. Котел, Апшинець та Свидовець) а також масив Чорногора з найвищими вершинами Говерла та Петрос. Саме такі умови дозволять здійснювати як одноденні, так і багатоденні маршрути. Так, іще 2018 році студентами груп «Середня освіта» та «Географія рекреації та туризму», під час навчальної практики, був розроблений навчальний маршрут на Братківський хребет «На гору Руська», і в цьому ж році проведено дводенний навчальний маршрут на гору Велика Близниця. (Гринюк О., Шинкаренко У., Рашевська Д., 2020)

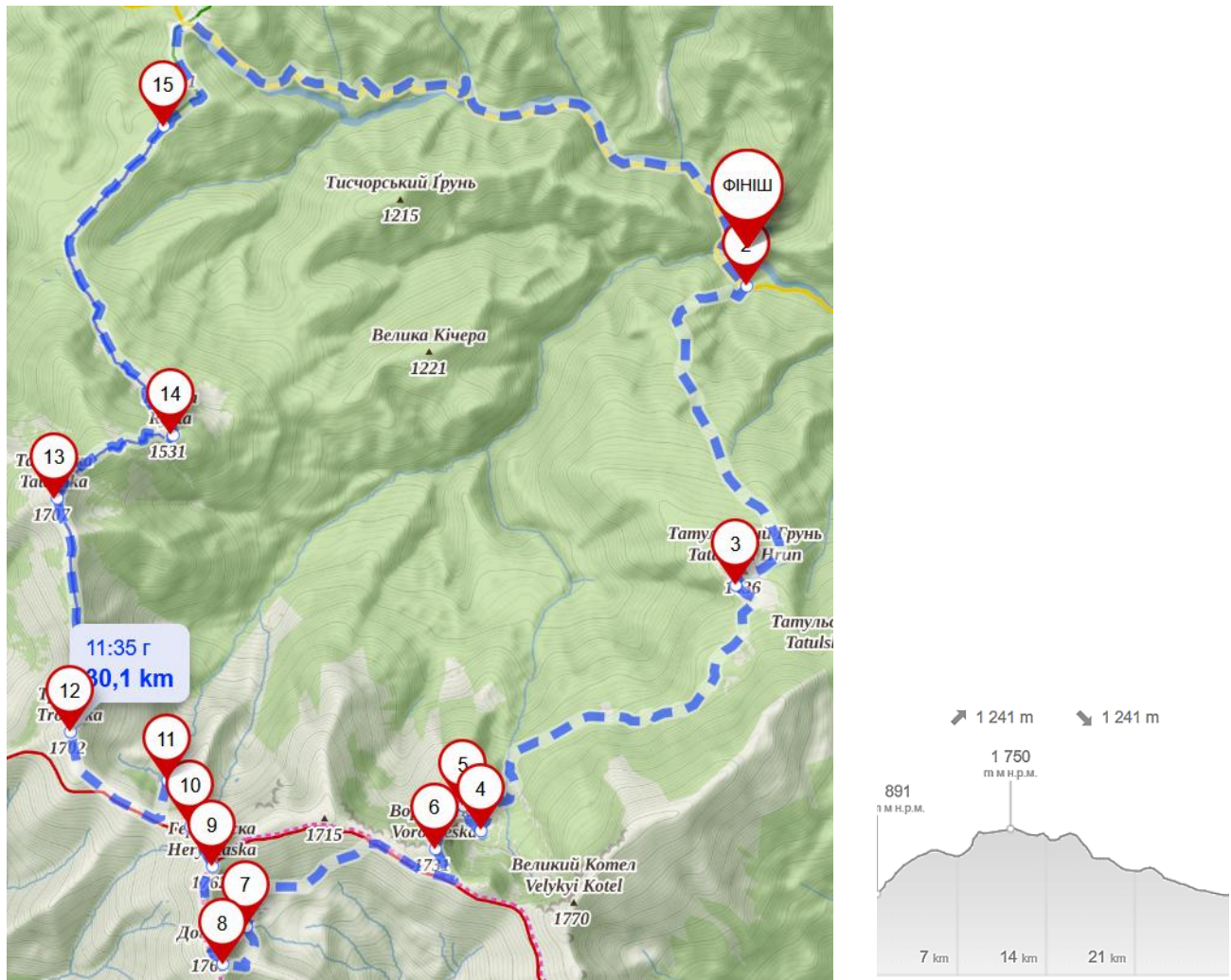

Рис. 3. Схема пішохідного туристичного маршруту «7 вершин та 3 озера» [створено авторами за допомогою картографічного сервісу Mapy.com]

У даній роботі ми розглянемо один із наймальовничіших кільцевих маршрутів, що був апробований студентами у 2022 році «7 вершин та 3 озера». Схема маршруту: база «Ясиня» – г. Татульський Грунь (1463 м) та пол. Татул – оз. Ворожеска – г. Ворожеска (1731 м) – оз. Герешаска – г. Дягаска (1761 м) – пер. Дягаска (1725 м.) – г. Герешаска (1762 м) – оз. Апшинець – пер. Свидовець Центральний (1635 м) - г. Трояска (1702 м) – г. Татарука (1707 м) – г. Ріпта (1531 м) – пол. Ріпта Апшинецька – пер. Околе (1193 м) – витоки р. Чорна Тиса – База. Протяжність даного маршруту становить – 30 км, набір висоти – майже 1500 метрів (див рис. 3). Дані характеристики відносять маршрут до складних одноденних походів, що вимагає від учасників рівня фізичної підготовки вище середнього. Даний маршрут, за повний світловий

день у літній період, дає змогу оглянути природне та культурне різноманіття Свидівецького масиву, адже на маршруті є і вершини, і перевали, і гірські льодовикові озера і звісно побут місцевого населення – випасання худоби на полонинах.

А зараз ми розглянемо коротку характеристику основних оглядових точок маршруту. Татувський Грунь (1463 м) – це підвищення середніх Карпат, яке вирізняється своєю природною красою та типовими карпатськими ландшафтами. Схили груня (грунь – місцевий діалект, для позначення вершини гори) порослі буковими й смерековими лісами, а на вершинах трапляються відкриті луки – полонини, звідки відкриваються панорамні краєвиди на навколишні гори та долини. Полонина Татул використовується як пасовисько для корів та коней. Тут зростає лучне різнотрав'я із домінуванням злакових. На даній полонині засолювали ґрунт для худоби, тому тут росте солелюбна рослинність, місцями засаджений кінським щавлем. Відкривається вид на сніжники, кари та полонину Ворожеска. Менчул має висоту близько 1455 м, там здебільшого пасуть вівцець, оскільки вони більше пристосовані до гірського ландшафту.

Гора Ворожеска (1731 м) має круті схили, місцями кам'янисті, вкриті гірськими луками — полонинами, на яких у теплу пору року випасають вівці. Озеро Ворожеска лежить на схилах Свидівецького хребта на висоті близько 1460 м (рис. 4). Складається з 2 невеликих водоймищ. Верхнє озеро має круглу форму і глибину понад 4-5 м, нижнє озеро продовгуватої форми з глибиною до 2 м. Живиться струмком який витікає зі сніжника. Загалом територія використовується для рекреації. Місцеві жителі використовують для збирання грибів, ягід та лікарських рослин. Тут поширене збирання ісландського моху, що використовується у ліках проти різноманітних хворіб.

Наступною точкою для огляду є озеро Геришаска. Має льодовикове походження та розташоване на південно-західних схилах однойменної гори. Знаходиться на висоті 1577 м з глибиною в 1,2 м живиться сніговими водами. На даний момент має поганий стан. За рахунок можливості під'їжджати до нього на машинах та джипах навколо озера наявна «викатана» дорога та відсутня рослинність. Витоптування рослинності та пошкодження ґрунту туристами може призвести до ерозії берегів озера. Ерозія ґрунту може спричинити забруднення води мулом та іншими частинками. Саме озеро заростає травою, це пов'язано з тим що люди купаються в озері, руйнуючи його мікрофлору. Також, за рахунок невеликої глибини, в озеро часто заїжджають на джипах для «адреналіну», такі дії є категорично забороненими та недопустимими, адже озеро є гідрологічною пам'яткою природи.

Гора Дягаска (1761 м) – вершина Чорногірського хребта Українських Карпат, розташована між Івано-Франківською та Закарпатською областями. Схили гори вкриті полонинами та ялиновими лісами. перевал Дягаска (1725 м) лежить поруч із вершиною і є частиною туристичного маршруту Чорногори. Місцевість характеризується відкритими просторами, сильними вітрами та типовими високогірними пейзажами Карпат.

Наступна зупинка це озеро Апшинець. Є одним з найвідоміших карових озер, має висоту 1490 м та глибину близько 3 м. Живиться струмком який можна побачити з західної сторони від озера. Навколо Апшинця можна помітити каміння великих розмірів. Слід відмітити, значну деградацію рослинного покриву внаслідок доступності озера не тільки для мотоциклетного транспорту, а й автомобільного.

Апшинецька полонина на даний момент не використовується у господарській діяльності, адже поросла кінським щавлем, що витіснив інших представників флори. На території є хатинка, яка слугує перепочинком для туристів та будувалась як житло для пастухів. Схили вкриті густими кущами чорниці. Надалі маршрут проходить здебільшого лісистією місцевістю.

Рис 4. Озера на маршруті [авторське фото, 2024 р.]

Гора Трояска (1702 м) – вершина у Свидовецькому хребті Українських Карпат, розташована в межах Закарпатської області. Вона має округлу форму та належить до числа найвищих вершин цього хребта. З вершини відкривається панорама на сусідні гори — Близницю, Герешаску та Драгобрат.

Гора Татарука (1707 м) – одна з найбільш високих вершин Свидовця з плавними схилами, вкритими полонинами. Звідси відкриваються краєвиди на вершини Близниця, Трояска та Герешаска. Гора Ріпта (1531 м) розташована південніше й має округлу форму. Її схили вкриті лісами, які переходять у відкриті гірські луки – полонину Ріпта Апшинецьку, що використовується як пасовище та популярне місце відпочинку туристів. Перевал Околе (1193 м) з'єднує долини річок Чорна Тиса й Тересва. Це важлива точка для пішохідних маршрутів і зручне місце переходу через Свидовецький масив. (Слабінога М., 2022)

Висновки. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що Навчально-наукова база «Ясіня» Київського національного університету імені Тараса Шевченка володіє значним потенціалом для розвитку рекреації та туризму. Аналіз підтвердив історичну цінність локації, яка розпочинала як лісничівка «Апшинець» початку XX століття до сучасного навчально-освітнього стаціонару, що в поєднанні з етнографічним колоритом Гуцульщини створює унікальну туристичну атракцію.

Аналіз природно-географічних умов Ясінянської територіальної громади та апробація туристичного маршруту «7 вершин та 3 озера» засвідчили спроможність регіону забезпечувати організацію складних одноденних походів із високим рівнем атрактивності. Маршрут, що охоплює ключові орографічні (г. Ворожеска, г. Герешаска, г. Близниця) та гідрологічні об'єкти (високогірні льодовикові озера) Свидовецького масиву, дозволяє комплексно реалізувати пізнавальну та спортивно-оздоровчу функції рекреації.

Водночас виявлені факти деградації природних комплексів, зокрема пошкодження ґрунтового покриву та мікрофлори озера Герешаска та Пшинецьких озер внаслідок неконтрольованого джипінгу. Подальша рекреаційна експлуатація території вимагає суворої регламентації антропогенного навантаження та заборони використання моторних автомобільних та мото засобів у природоохоронних зонах.

Таким чином, розвиток ННБ «Ясіня» має базуватися на поєднанні освітньої діяльності, екологізації туризму та збереженні історико-культурної спадщини, що сприятиме соціально-економічному заростанню регіону та популяризації активного відпочинку серед широких верств населення.

References

- Hryniuk O., Shynkarenko U., Rashevskaya D. Rozrobka dvodennoho navchalnoho pishokhidnoho marshrutu Svidyvet'skym masivom // Heohrafiia ta turizm: Nauk zb. – K.: Alterpres, 2020. – Vyp. 59. 36-44 (in Ukrainian)
- Kupach T.H. Metodychni rekomendatsii z navchalnoi polovoi profesiino-orientovanoi praktyky dlia studentiv OPP «Ekonomichna heohrafiia» OR Bakalavr (vybirkovyi blok «Upravlinnia rozvytkom rekreatsii ta turyzmu») – K.: el.vyd., 2024. – 18 s. Retrieved from https://geo.knu.ua/wp-content/uploads/2025/06/metod_navch_praktyka_2025_kupacht.pdf (in Ukrainian)
- Kupriian V. Festyvali, zokrema “Hutsulska brynza”., 2024. Retrieved from <https://goverla.online/2024/08/festyval-guczulska-brynza-v-rahovi-najkolorytnishyj-festyval-zakarpattya-foto/> (in Ukrainian)
- Rakhivskyi raion: pryroda, naselennia, hospodarstvo: navch.-metod. posib. Iz profesiino orientovanoi praktyky / S. P. Zapototskyi, Yu S. Braichevskyi, O. O. Halahan ta in. ; za red. Ya. B. Oliinyka. – K.: VPTs "Kyivskyi universytet", 2015. – 254 s. Retrieved from https://geo.knu.ua/old/images/doc_file/navch_lit/Rahivskie.pdf (in Ukrainian)
- Trokhanchuk O, 2021. Dereviana tserkva Voznesinnia Hospodnoho., . Retrieved from <https://discover.ua/locations/cerkva-vozniesinnya-gospodnogo> (in Ukrainian)
- Slabinoha. M. «Khrebtom Svydovets vid Drahobrata do ta cherez Pereval Okole».,2022. Retrieved from <https://marian.if.ua/svydovets-dragobrat-okole/> (in Ukrainian)
- Zvit Yasinianskoi selyshchnoi rady za 2024 rik. Yasinia: Yasinianska selyshchna rada., 2024. Retrieved from <http://yasinya-gromada.gov.ua/>(in Ukrainian)